

ПСИХОЛОГИЧЕСКО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ УЧАСТНИЦИТЕ В МЛАДЕЖКИ ДВИЖЕНИЯ

Цуриел Цуф

докторант към катедра „Психология“, факултет „ССКН“
Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

***Резюме:** Концепцията за младостта съществува по целия свят и е сравнително нова концепция, появила се в историята на човечеството. Всяко общество и държава се занимава с тези възрасти, които варират от 12 до 18 години. Ще разгледаме как са били наричани хората от тази епоха в различните царства и по различно време. Момчетата на тези възрасти са повлияни образователно от няколко места: от дома, от образователната институция и от неформалното образование. В няколко страни по света има неформална рамка и това е младежко движение. Ще проверим дали и как едно младежко движение се отразява на бъдещето на момчето. Ще разгледаме ефекта, който обществото има върху момчето, и ефекта, който младежкото движение оказва върху момчето. Нека да видим какво е причинило разцвета на статуса на младежта през последните сто и петдесет години.*

***Ключови думи:** младеж, младежки движения, неформално образование, образователни рамки.*

PSYCHOLOGICAL IMPACT ON PARTICIPANTS IN YOUTH MOVEMENTS

Zuriel Zuff

Varna Free University "Chernorizets Hrabar" Faculty of "Social, Economic and Computer Sciences" PhD student at the Department of Psychology

Summary: The concept of youth exists all over the world, and is a fairly new concept that appeared in the history of mankind. Every society and country deals with these ages, which range from 12 to 18. We will examine how people of this age were called in the different kingdoms and at different times. The boys at these ages are influenced educationally from several places: from home, from the educational institution and from informal education. In several countries in the world there is an informal framework and it is a youth movement. We will examine whether and how a youth movement affects the boy's future. We will examine the effect that society has on the boy, and the effect that the youth

movement has on the boy. Let's see what caused the status of the youth to flourish in the last one hundred and fifty years.

Keywords: youth, youth movements, informal education, educational frameworks.

Въведение

Структурите на формалното обучение през двадесет и първи век започват в детските градини и завършват в гимназиалния етап. Присъствието в света на формалното обучение е синоним на образование, просвета и прогрес. Държавите, в които липсва работеща образователна система, се наричат „държави от Третия свят“. В противовес на света на формалното обучение, а изглежда че дори успоредно с него, съществува прекрасният свят на неформалното обучение.

В свой дисертационен труд проучвам влиянието на структурите за неформално обучение върху живота на зрелия индивид. В настоящия си труд ще разгледам кога е започнало неформалното обучение, какви са целите, постиженията и приноса му за индивида и за обществото. Важна и неразделна част от света на неформалното обучение са младежките движения.

Един от първите изследователи в областта на неформалното обучение, Реуен Кахане (Kahane, 2007, p.24), посочва в своята тема за юношите, че “В основата си това са реакциите на млади хора, търсещи смисъл в живота си, стремящи се към автентично и автономно себеизразяване на фона на бързите промени в модерния и постмодерния свят”.

Проф. Хилел Барзел (Barzel, 1963, p. 5) пише следното: “Младежките движения са ярко социално видение”. Както е описано в материала, развитието на неформалното обучение е започнало през последните поколения успоредно с развитието на прогреса и индустриалната революция.

Пинхас Кехати (Kahti, 1965, p. 71) пише: “Младежките организации в наши дни заемат важна роля в обучението на юношите и извайването на техния облик. Те допълват училището, ангажират младежите в свободното им време, подкрепят социалния живот и създават подходящи условия за канализиране на техния кипеж и енергия.”

Участието в младежкото движение изпълва света на участника и надгражда обучението, придобито в образователната институция. В този смисъл, младежките движения са иновативни, модерни и характеризират последните поколения.

Трите фактора, които влияят върху обучението

Александър Малкиел (Melchiel, 1965, р. 96) разглежда три фактора, които формират съвместно възпитанието на едно дете: домът на родителите, училището и средата. Всеки от тези елементи допринася по собствен начин за разнообразния и многолик процес по изглаждането на личността на детето.

В миналото, според Малкиели, стълбицата на влияние върху детето е изглеждала така: домът на родителите, училището и средата. На най-горното стъпало се е намирал домът на родителите, който е представлявал основна институция във възпитанието на детето, тъй като то е израствало в дома на родителите си. Въпреки че детето е посещавало училище, то е прекарвало свободното си време и празниците в дома на родителите си. Второ място на стълбицата по влияние върху детето е заемало училището, наречено “Официален дом на педагогическата школа за образование и възпитание” (Лексикон за образование и възпитание, 1997 г.). В подножието на стълбицата и в противовес на дома и училището, общата среда е била тази с най-слабо влияние.

В днешно време, според Малкиели, ситуацията е обратна. Възпитателното влияние на средата: приятелите, младежкото движение и улицата заемат водещо място в стълбицата на влияние. След тях се нарежда училището и на последно място се намира домът на родителите.

Така се оказва, че младежкото движение има силно въздействие върху личността на юношите и ако младежките движения възпитават ценности като реализация, самосъзнание, идеали и пр., шансовете за успешно възпитание са много добри.

Литературен исторически обзор на понятието за юношество

Младежка възраст

В тази част ще разгледам понятието “младежка възраст” от историческа гледна точка. Историческото описание на понятието ще ми позволи да разкрия промените, настъпили в статуса на юношеството от зората на времето. Чрез този подход ще мога да анализирам обстоятелствата за възхода на младежките движения и превръщането им в социален фактор и политическа ценност в израелското общество.

Определението на понятието за младежка възраст е повлияно от различните периоди. За разлика от кърмаческата възраст, детството е социален феномен, а не биологична категория (Kahane, 2003).

В Еврейската Библия (Танах)

Думата “младеж” се появява още в Танах¹, като се спряга по различни начини и в различен смисъл, но значението ѝ се променя според случая.

¹ Танах (иврит) акроним за това, което се идентифицира като еврейската Библия.

Понякога става дума за бебешка възраст, друг път касае юношеството познато ни днес (тийнейджърите), а понякога се отнася за по-зряла възраст.

Думата юноша в смисъл на “бебе” срещаме при Моисей. Когато фараоновата дъщеря намира бебето Моисей в кошницата, пише: “...и, ето, **малкото** плачеше...” (Изход 2:6). По нататък в книга Битие, когато Яков благославя внуците си Манасия и Ефрем, превърнали се вече във важни личности, те са наречени “момчета”: “ангелът, който ме избавя от всяко зло, нека благослови **момчетата**...” (Битие 48:16).

Цар Давид обобщава в Псалми: “**Млад** бях, ето, остарях, Но не съм видял праведният оставен, Нито потомството му да проси хляб.” В изказването си той сравнява два периода от своя живот - младост и старост. Налице е сравнение и противопоставяне между тези периоди. Следователно думата “младеж” в Библията не ни предоставя ориентир за точен възрастов период в живота на човека. Според Танах под “младеж” може да се има предвид както кърмаче, така и по-възрастен индивид.

В Античността и Средновековието

През късната Античност, в периода на Римската империя, откриваме материали за отношението на Гръцкото кралство и Римската империя към понятието юноша. **Гърците** проявявали слаб интерес към детството като отделна възрастова категория. Те се стараели да подбират конкретна дума за всяко понятие. Отношението им към понятието „дете“ било същото (Postman, 1980). Освен това сред всички оцелели скулптори от този период в Гърция няма нито една скулптура на дете. Съответно не можем да поставим конкретни рамки на понятието за дете в Античността. В древна Атина юношеството е възприемано като определен етап в живота. Възникнали са младежки групи за улесняване на приспособяването към света на възрастните и подобряването му. Игрите и състезанията на юношите се опитвали да имитират моделите на поведение на възрастните и дори да ги надскочат по начин, който насърчавал младите да следват съответните модели (Golden, 1990).

Осъзнатостта на **римляните** по отношение на детството е била по-развита в сравнение с гърците. В римското изкуство например се разкрива изразена чувствителност спрямо ранната детска възраст и по-зрялото дете, която може да се наблюдава едва през Ренесанса. За пръв път разпознаваме разграничение между две възрастови групи: ранно детство и по-зряло детство. В древен Рим юношеството се възприемало като кризисен период, бурен преходен етап през който надзорът и наставленията са наложителни (Euben, 1993). Поведението на юношите в древен Рим е било освободено, поради което римското общество е приемало тяхната свобода и самостоятелност като истинска социална заплаха. Свободното поведение е било допускано от една страна, но от друга стояли очакванията, че юношите ще се нагодят към социалните и културни норми на римското общество.

Проф. Лис (Liss and Strube, 2014) пише в книгата си “Младежта в Римската империя” за живота и облика на младежите през римския период, юноши на възраст от петнадесет до двадесет и пет години. В сравнение с наши дни – днешните подрастващи, наблюдаваме период на “буря и напрежение”. Много от тях водят люти битки срещу родителите и учителите на тема: облекло, джобни пари, вечерен час и пр., като искат лично да вземат решенията за своя живот, без да поемат отговорност.

Римляните определяли подрастващите приблизително от четиринадесет годишна възраст нагоре. Те отбелязвали, че след детството у юношата може да възникне логическа мисъл, физическа и душевна зрялост. В древния свят не съществувала обособена терминология за ясно определяне на понятието “юношество”. Юношеството обхващало дълъг период без конкретно начало и с още по-неопределен край. Доказателство за това е че на латински не съществува конкретна дума за обозначаване на подрастващите. По своята същност юношите са склонни да желаят и са способни да удовлетворяват своите желания. Като сред всичките си физически желания най-силно клонят към удовлетворяването на тези, свързани със сексуално удоволствие. Любовта им към парите е много слаба, тъй като все още не са изпитвали липса.

В моралната сфера юношите започват да осъзнават доброто и злото, справедливостта и неправдата. Същевременно римляните са били склонни да прощават поведението им, тъй като юношите били все още недоразвити, по-слабо мислещи, немарливи и безгрижни относно бъдещето.

Лис (Liss and Strube, 2014) обобщава, че римляните са имали отрицателно мнение за юношеството заради душевното безпокойство и моралния срив, които изпитвали през младежките години. Съответно периодът между детство и зрялост се е възприемал като период на преход. В хода на този етап младежът се нуждаел от възрастен, който да го възпитава и превърне в отговорен гражданин.

През Средновековието в европейските общества съществували младежки групи. В тези групи юношите били свободни да лудуват и да се забавляват с игри и закачки. Същевременно тези занимания не излизали извън установените обществени норми (Shahar, 1997). И във феодална Европа йерархичната система налагала строга дисциплина, която целяла да умножи съществуващия ред без да го променя (Aris, 1973).

Въпреки потенциала за развитие на юношеството, с настъпването на новото време не възникнала самостоятелна младежка култура вероятно поради три фактора: първо, юношите в Средновековието не разполагали с необходимите ресурси, за да се конкурират с възрастните и да създадат собствена култура; второ, поради относително бавната скорост на социална и технологична промяна юношите не изпитвали достатъчно силна потребност за развитието на собствена автономия; трето, юношеството се считало като преходен период без самостоятелен статут (Dodds, 1951).

Ако прегледаме накратко видните учени на Средновековието, изглежда че те се появяват след откриването на печатарството. Астрономът и математик Коперник е роден в края на 15-ти век. Андреас Везалий, Тихо Брахе, Бейкън, Галилео, Йохан Кеплер са родени през 16-ти век. Тоест, основите на науката са положени в рамките на стотте години последвали откриването на печата. През 1543 г. се появяват книгите *De Revolutionibus* на Коперник и *De Fabrica* на Везалий, като първата полага основите на астрономията, а втората на анатомията. Новата среда на общуване донесла прилив от научни открития и достъп до информационни източници сред учените по света.

Статут на младежта в новото време

За да се признае юношеството като период е била нужна промяна на възприятията в света на възрастните. Да се случи нещо, което да създаде ново определение за понятието зрялост. През Средновековието настъпили няколко социални промени, сред които Черната смърт. Открити са няколко важни изобретения, като механичния часовник и печатната машина, променили напълно начина по който човечеството се възприема. (Postman, 1982). Още в средата на 15-ти век в света настъпил съществен обрат – откриването на печатарството. Книгопечатането на Йоханес Гутенберг преобразило и мястото на науката - от аристотелна наука в модерна такава. Елизабет Айнщайн пише в своята книга “Печатната машина като фактор за промяна”, че печатът е първото “изобретение” обвързано с борби за права и национални искове, понеже самото увековечаване на човешките думи създадо ново понятие за Аз-а (Eisenstein, 1979). Същевременно не се случило нищо, което да наложи промяна във възприятията на възрастните за самата зрялост.

За да разберем отражението на тези влияния върху възникването и израстването на детството, можем да се възползваме от думите на проф. Харолд Инис (1941), канадски общественик и изследовател на политическата икономия. По думите му технологичните промени произтекли от откриването на печата довели непременно до три вида резултат: печатът промени съзнанието (как и за какво мислят хората), характера на символите (средствата на мисълта) и природата на общността (областта на мисълта) (Цит. по Plumb, 1975). Продължавайки по посоката на Инис, според който новата технология за общуване е променила структурата на интереса ни, печатарската машина ни е предоставила нашата самостоятелност на уникални индивиди. Това засилено усещане за Аз-а било първото семенце, допринесло за разцъфването на детството като период в историята на човека, а по-късно и като понятие в развитието. Процесът отнел почти двеста години.

През 16-ти и 17-ти век започваме да наблюдаваме първоначално признаване на детския свят като отделен период. Плъмб (1975) описва

детето, което печели все повече уважение и признание като специално същество с различна природа и различни потребности, което се нуждае от отделяне и защита от света на възрастните (Plumb, 1975). През 18-ти век възниква новата и дръзка мисъл, че държавата има право да функционира като защитник на децата. Интелектуалният климат на 18-ти век, “образованието” и развитието на “просветлението” допринесли за подхранването и разпространението на идеята за детството. Сред най-влиятелните трудове се нарежда книгата на Джон Лок “Мисли върху възпитанието”.

Едва в началото на 19-ти век започнало да се оформя понятието за юноша, познато ни днес. Енциклопедия Британика определила юношеската възраст по следния начин под влиянието на Хол (Hall, 1904): Юношеството е понятие, което използваме днес при определянето на периода между детство и зрялост. Период, през който душевните, физическите и моралните характеристики, които предстоят да оформят основата на личността, за добро или лошо, се разкриват за пръв път, а после узряват. “В някои случаи промените са резки, а в други по-постепенни” (Енциклопедия Британика, 1910 г., том 1, стр. 1). През 19-ти век започнали да възникват индустрии, базирани върху младежката култура, включващи мода, музика, развлечения, образование и медицина, специфични за юношеството.

С разрастването на урбанизацията и индустриализацията в Европа в края на 19-ти век започнали да се развиват икономически и политически институции. Така се образувала пропастта между семейството и икономическите и политически институции. Вследствие на това откъсване в Европа започнали да се появяват нови модели на младежко организиране, с което се повишила значимостта на юношите като социална категория (Kahane, 2007). Постман пише в книгата си (Postman, 1982, p. 34): “За да се образува детството, трябвало да се случи още нещо. И то действително се случило. “Разминаването в знанията. Светът се разделил на грамотни и неграмотни. Последните били ограничени до степен на чувствителност и любопитство от Средновековието. За разлика от тях първите попаднали в свят на факти и нови усещания. Заради прогреса и технологията тези младежи усещали, че трупат надмощие над възрастните освен друго и така започнали да се формират демократичният ред и правото на глас.”

Вследствие на тези разминавания младите започнали да се организират и станали по-активни. Историческата уникалност на тези организации породила две нови основи за понятието “юноша”: На първо място, юношеството се превърнало в самостоятелна категория. Вече не ставало дума за младежи, които се контролират от поколението на родителите. Второ, институционализиране на понятието за юноша, като част от новия ред на световното общество. Възходът на младежите породило нови понятия за детство и юношество (Aris, 1973; Somerville, 1982). Ако в миналото децата и юношите били възприемани като

“недорасли възрастни” контролирани от родителите, то сега младежите започнали да придобиват по-самостоятелен статут.

Основаването на училището като институция целяло да се погрижи за новото положение (Boley-Bennett and Mayer, 1978). Формалното обучение трябвало да откликне на социалните потребности, възникнали вследствие на икономическите и политическите революции, като ограничи и институционализира нарастващата автономия на юношите (Roderick and Stevens, 1978). Възможно е формалното обучение да е въоръжило младежите със знания и умения за приспособяване към модерния свят, но се е провалило в развиването на инструменти за преодоляване на напрежението и тревожността, свързани с прехода от юношество към зряла възраст. Мартин Лутър е казал, че “признак за най-голямата и благородна Божия благодат, защото с негова помощ е разпространено учението на апостолите” (Postman, 1982, p. 38). Разбира се Лутър бил върл защитник на печата на местния език. Той съчинил немско издание на Танах, за да може “Божие слово” да достигне всяка домашна трапеза. Печатът заел важна роля и в националното развитие. Това се случило вследствие на езиковия шовинизъм. Понятието “майчин език” е продукт на типографията. Разпространението на текстове на езика на нацията подсилила цялата идея за национализъм.

Съответно откриването на печата също е допринесло своята част в дългосрочния процес, довел в последствие до развитието на понятието за юноша, започнало да навлиза в нов свят на наука и технология.

Нил Постман успешно обобщава в едно изречение понятието “юноша”, както го разглеждаме днес: “Понятието за детство е едно от големите открития на Ренесанса. Заедно с науката, националната държава и религиозната свобода възниква и детството като социална структура.” (Postman, 1982).

Използвана литература

Aris, P. 1973. Centuries of Childhood. Harmondsworth; Penguin. Dodds ER 1951. The Greeks and the Irrational. Berkeley, CA: University of California Press.

Boley-Bennett J. and Mayer J. C. 1978. "The Ideology of the Child and the State: Child Distinction Rules in National Constitutions, 1870-1970." American Sociological Review 43: 797-812.

Barzel, H. (1963). The Anti-Biblical Element in our New Poetry. Ph.D. dissertation, Bar-Ilan University, Ramat Gan, Israel.

Childhood in the Middle Ages 5750 - 1928. Tel-Aviv: Dvir Zmura, Beitán; Shahar Shulamit.

Dodds, E. R. (1951). *The Greeks and the Irrational*. University of California Press.

Eisenstein, E. (1979). *The Printing Press as an Agent of Change: Communications and Cultural Transformations in Early-Modern Europe*. 2 vols. New York.

Eyben, E. (1993). *Restless Youth in Ancient Rome* (1st ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203168486>

Hall, R. H. (1972). *Organization: Structure and Progress*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Golden, M. (1990). *Children and Childhood in Classical Athens*. JHU Press

Kahane, R. (2007). *Adolescence and the Informal Code: Twentieth-Century Youth Movements and the Sources of Youth in Postmodernism*. Bialik Institute.

Liss, K. and Strube, J. (2014). *Youth in the Roman Empire: The Young and Restless Years* Cambridge University Press.

Michaeli, N., G. Gertel, (2020). *Youth Movements in Israel: One Hundred Years of Unique Education*. Moffett Institute. Publishing House of the Israel Council of Youth Movements.

Postman, N. (1982). *The loss of childhood*. Poalim Library. Publishing House of People's Kibbutz aShomer aZair.

Plumb, J. H. (1975). *The New World of Children in Eighteenth-Century England: Past & Present* No. 67 (May, 1975), pp. 64-95 (32 pages)

Roderick, G. W. and Stevens, M. D. 1978. *Education and Industry in the Nineteenth Century* London: London.

Somerville, C., 1982. *The Rise and Fall of Childhood*. Beverly Hills, CA: Sage.

Shahar, S. (1997). *Growing Old in the Middle Ages'Winter Clothes Us in Shadow and Pain'*: Routledge